

Landskap: Skåne Upptecknat av: Edvin Ekström  
Härad: Skotts Adress: Grungstorp  
Socken: St. Hammar & Reng Berättat av:  
Uppteckningsår: 1933 Född år      i     

1

Uppteckningen rör Hur man tog märken om väder-  
lek, skörden, dödsfall, m. m.

Väderleks-  
märke.

Då röken steg rakt upp från skorstenen  
blev det vackert väder, men om röken slog ner,  
så blev det inom kort regn eller snöfall. Var  
det eldgnistor på kittlar och grytor då de lyf-  
tes av eldhärden, så blev det inom kort till  
storm, ju flera gnistor, dess starkare blev  
stormen. Kring fullmånen synes ju ganska  
ofta en ljus omkrets, stundom större och  
stundom mindre. Denna ljuskrans kring  
månskivan kallades av folk för "vär-går"  
och ansågs alltid betyda storm, svagare

32 s.

eller starkare allt efter "vär-gärens" storlek.  
Detta tecken tror man på ännu idag. Om  
man betraktar solnergången, så kan det någon  
gång hända, fastän ganska sällsynt, att  
det synes två svåra fläckar, en på var sida  
om solen och ungefär lika stora som sol-  
skivan, men dock ej av så regellunden form  
utan mera liknande moln. Detta kallades  
av de gamle för "sol- eller" /sol-ugglor/ och  
betydde att så som vädret var vid detta till-  
fälle, sådant skulle det bli under en lång  
tid framåt. Långvarig torka, storm, regn,  
snö eller köld. Våra mitt hem boelde ett par  
gamla människor snickare Sven Olsson och  
hans hustru Johanna. De voro båda barn-  
födda i St. Hammars Församling och hade  
lots där alltid. Mycket ha de berättat för mig

om gammal kor och sed och en gammalt skrock.  
Jag kommer så väl ihåg en vårkväll då jag  
stod och pratade med Sven Olsson i hans träsk-  
gård, år 1921. När jag vinst det var, samtallet  
rörde sig om växligheten och torkan, för det var  
ganska varmt då härnere. Plötsligt kom hus-  
ruv Johanna och skrek att vi skulle komma  
och se på solnervgången för där syntes solullen  
i kvällen. Jag blev glad häröver, för jag hade  
hört talas om sådant, men aldrig någon gång  
sett dylikt. Gummman hade också rätt, det syn-  
tes liksom tre solar eller vad man nu vill  
kalla fenomenet för. Sven Olsson sade då till  
mig: Nu skall du få se Edvin att vi icke få  
regn på lång tid, vi ha ju så torrt nu. Spar-  
samt med regn kommer det alla fall säkert  
att bli för så har min far sagt och dessa

tecken stå aldrig fel." Det är nu många år  
sen jag såg soluller och den gången var det  
regnräder det blev också regn hela det året,  
så vi hade när aldrig varken kunnat lägga  
grödan eller plöjt jorden det året. Jag mot-  
sade icke mannen, men jag trodde natur-  
ligtvis icke att det betydde något med dylika  
förutbögelser. Men faktum var emellertid  
att det blev ovanligt torrt det året härnere. Brun-  
narna sinade alldeles ut. Stråskörden blev  
mycket liten. De sockerbetorna skulle to-  
gas upp, var marken så hård, att man hade  
all möda att gräva upp dem. På de flesta  
gårdarna fick man plöja dem lösa. Så  
rent galest med gubben Sven Ols prat var  
det icke. Ibland synes på himlen om dagen ett  
slags ränder eller strålar ungefär av samma

färg som himlen och liksom dragna ifrån hori-  
sonten upp emot himlavalvets mittelområde.  
Detta kallas av folk för att "solen drar vann"  
och ansågs alltid betyda regn. Om vinter-  
kvällarna betraktade man gärna himmeln: syn-  
tes då stjärnorna tindra klart och syntes vin-  
tergatan mycket tydligt, så blev det köld,  
syntes däremot stjärnorna dunkla och vin-  
tergatan otydligt så blev det blidväder. Om  
det är stark köld eller snöväder och himlen i  
väster synes blänka i gult, så väntas inom  
kort blidväder. Ett gammalt gott tecken om  
väderleken, har man väl i minnes tider  
kört på här i dessa byggar och tror på än-  
nu idag. Det är nämligen de förutsegelser  
om vädret, men enligt Frälsarens ord i Bibeln  
kan tyda av himmeln vid solens uppgång och

nergång. Alla människor här i trakterna tro  
så väl på detta tecken om vädret.

St. Hammar och Rengs Församlingar ha ju  
nämligen har på båda sidor om sig. Man hade  
också många säkra tecken från sjön huru-  
dant vädret skulle bli, och en del av dessa  
tecken tror man på ännu idag. De vanorna  
hålla till i Höllviken, bleve det torrt väder  
eller köld, men då de höll till i Fotoriken  
blev det nederbörd eller blidare väder. Om det  
var vinter och man hörde havsbrus från syd-  
ost så betydde det snöstorm. Hörde man  
däremot havsbruset från sydväst, så be-  
tydde det regn ~~eller~~ <sup>och</sup> töväder. Detta havs-  
brus kallar man för att "sjön sölar". Var  
det dimma om krällarna under rören så vänta-  
des vackert väder, men var det dimma om

morgonen, så väntades regn inom kort. Denna dimma kallades för "toåge".

Syntes spindeltråv på marken, så betydde det storm. Då ugglan skriker om krållarna blev det nederbörd, likaså om hundar äto gräs. Om fiskmåsar komma flygande in över åkarna är det ett säkert tecken till "löst" (regn). Dessa fåglar kallades i allmänhet här för "friss-höjfarlane" (fåglar från Fredshög, en stor gård i Rengs församling, vid havet). I fall hönsen vid regnräder söka skydd, troddes regnet bliva kortvarigt "illingeräjn" (skur eller regnby); men om hönsen bliva gående ute i regnet, så troddes det bliva dagsregn. Var det vinter med stark kyla och tuppen gal mit på dagen, så betydde det att kylan skulle mildnas inom kort. Om svalorne flögo

lägt betydde det regn likaså om myggen syn-  
tes flyga i stora svärmar. Då sinen turo  
halv från rastgården in i jäla stam sade  
man: "Du blir de regn för sinen dra boss."

Åskräcket hade de gamle härnere precis ic-  
ke så mycket tro eller tecken om. Åskan  
var ju någonting mera nyckfullt eller  
rättare sagt någonting man i regel hade  
mer eller mindre rädsla för. Man talade i  
regeln alltiel respektfullt eller med vörd-  
nad om åskan. Åskan troddes dock icke va-  
ra så farlig för rättskeppens och gudfruktig-  
ga människor, men ogudaktiga människor  
i synnerhet menedare kunde vara mycket  
rädda för blicken. Den kunde lätt slå ner  
och döda dem till straff för deras brott.  
I regel ansåg man aldrig åskan bli va så



sträng hårmere. Men om vinden var sydosdlig och åska kom upp från sydväst, kunde den bli mycket sträng. Som barn minns jag ett sådant åskväder, det var år 1905. Blixten slog då ner och omkände ett ställe som kallades "Broerslann" (Brorstunel). Sedan dess har vi icke haft någon särskilt sträng åska här nere. Min faster, Maria Andersson, som bott alltid i St Glammars, har ofta berättat för mig om ett konstigt åskväder: År 1884, en strålande vacker julidag med alldeles klar och molnfri himmel, synes mycket plötligt ett mycket svart och egendomligt format mindre moln uppstå i väster. De som voro gamla då, varnade de yngre och tillrade dem att genast gå i hus, enär ett sådant moln vore mycket farligt. De flesta

som varo ute där på höstkörd eller på vågar,  
eller i övrigt, gingo i regeln i hus så fort som  
möjligt. Molnet som var ett åk-moln, ett slags  
väderåska gick fram över himmelen med en  
rasande fart, tre skarpa åk-skrällar  
hördes och så försvann molnet lika plötsligt  
som det kommit upp och himlen var fort-  
farande lika klar och solen strålade lika  
varmt. Ej en droppe regn föll. Men de tre  
skarpa åk-skrällarna, eller rättare sagt bli-  
ten som föregått skrällen, hade slagit ner  
och antänt på tre ställen med ganska långt  
mellanrum nämligen i Skenör, Gjessie  
och Oxie. Gamla människor sade då att  
det var en varning till folk för att de  
började kläda sig mera fint, leva mera kräset  
och även ~~en~~ del människor minskat

sin kyrkogång. Men de unga glömdes snart.  
Låde säväl åskmoln som varningarna."

Vad skörden beträffar, så hade man flera ordstäv som förutbade om samma. Ett av dessa var: "April snö, ger fåragö"; ett annat: "Mars våt, april torr, maj kall; fyller bondens lada all." Ett tredje ordstäv var: "När Erik ger ax, ger Olof kaka." Om korna räma-  
de mycket och voro mera stilla då de kommo ut på bete, så troddes skörden bliva dålig det året. Men om korna höllo sig tysta och däremot voro livliga, så betydde det en god skörd. Men det var icke på alla gårdar man trodde på detta. När det hade varit något större "gille"/fest/ på en gård under vintern, såsom bröllop, begravning eller barn-  
dop; så kom det alltid några dagar efter en

del av de allra fattigaste i församlingen till gårderna. ~~Att~~ rikligt förpläga dessa, var det samma som att försäkra sig om bra skörd tills nästa stora gille igen. Men de gårdlägare som ingenting eller lite bjödo på dessa fattiga människor, kunde vänta sig en dålig skörd. Likaså om man under snöiga vintrar kastade brödsrutor eller korn till fåglarna, så skulle också grädan dels bli bra och dels få vara ipred för djuren. <sup>J. W. W.</sup>

Om dödsfall hade man många märken som varslade och har ännu dylika i våra dagar. Iven Olsson och hans hustru men även andra gamla människor ha berättat att, om någon såg ett ljusläga tändas och lysa om krällen eller om natten ute på marken; så var det ett säkert varsel om död

i den personens släkt. Ibland syntes ljus-  
lågan förflytta sig sekta emot ett hus,  
det betydde då att någon inom kort skulle  
dö i det huset eller den gården. Men i regel  
var det endast släktingar till folket i  
stället som fingo se ljuslågan närma sig.  
Lven Olsson påstod sig ha sett en dylik  
ljuslåg tändas då hans far och mor hade  
dött. Andra gamla folk ha berättat lika-  
dant. Självt har jag också sett ett sådant  
ljus tändas och lysa. Det var i januari må-  
nad år 1924. En söndagskväll hade jag varit på  
en dansställning och gick hem ifrån den  
na fest vid tolv tiden på natten. Då jag  
kom förbi det jordområde, som tillhör gård  
nr 14 i St. Hammar, "Bostället" kallad, fick  
jag plötsligt se en klar blågrön rätt stor

och skarpt lysande låga tändas nere på  
marken c. hundra meter ifrån mig. Jag  
kände mig strax något kuslig till mods,  
ty jag hade ju hört så mycket otrevligt om  
de där ljusen; men då jag stått och betrak-  
tat fenomenet en stund, tyckte jag att det  
hela var mycket intressant. Jag beslöt  
att gå direkt över åkern i riktning mot ljus-  
lågan, men så släcktes denna lika plöst-  
ligt som den tänds. Så tänkte jag icke  
mera på detta varsel, men c. åtta dagar  
därefter insjuknade min far i hjärnblöt-  
ning och dog. Inte för att jag tror på  
dylikt skrock, men konstigt var det i al-  
la fall. Jag smakar ju icke spritvaror, så  
det kunde ju icke vara några sviter av fes-  
ten som gjorde att jag såg ljuset på vägen

hem. För c 50 år tillbaka i tiden levde en fiskare i Kämpinge, "Mårten fiskare" kallad. Hans son, Jöns Mårtensson ~~även~~ fiskare, en gammal man nu, har berättat följande: "Tidigt en höst innan fiskesäsongen började blevo alla de andra fiskarena i Kämpinge kraftigt varnade av Mårten fiskare och hans fiskekamrat. De påstodo sig nämligen ha sett två ljus tändas ute på sjön sent en kväll då de varit något ärende nere vid stranden. De två ljusen betydde att i år skulle två fiskare här i Kämpinge bli sänkta och dö. Dylikt slog aldrig fel påstod Mårten fiskare och hans kamrat och de tillhöllo jämt och ständigt de andra fiskarena att vara försiktiga då de voro på sjön. Lofligt nog så fingo de rätt."

Under en svår storm förläste Mårten fiskare  
och hans kamrat och blevo sänkta båda två.  
Deras båt såg man aldrig mera, men deras lik  
flöt i land. Så nog kan man säga att deras  
prat om ljusen besannade sig. I gamla träd-  
gårdar, men dock sparsamt, växer på sina stäl-  
len kärnere *Sedum telephium purpureum*.  
Denna växt kallades allmänt av folk för  
"Lau-Flaus-Ört", och troddes kunna förut säga  
i vilken ordning de olika medlemmarna <sup>även</sup> ~~skat~~  
familj skulle dö. Midsommarafton skulle  
alla medlemmarna av familjen skära var sin  
gren av denna ört och hänga upp den under  
takket. I samma ordningsföljd som grenarna  
vissnade och dogo, så skulle de personer som  
hängt upp dem också dö. I närheten av mitt  
hem bodde en skogvaktare Karl Olsson av



folk i regeln kallad för "Kal-ur" emedan han  
så där till husbehov lagade klockor ~~kläckor~~.  
Han skulle vara kommen uppe i från Hal-  
land, det är många år nu sen han dog. Jag  
minns när jag var barn att han talade om  
de en gång hängt upp San-Hans-Ost hem-  
ma hos honom och precis så hade de också  
dött, hans barn och hans hustru. Jag har sen  
fått veta att de dogo av lungrot. Men var-  
för västen nämnts vid detta namn och var-  
för den tilldroddes en dylik egenskap har  
jag aldrig kunnat utforska. Numera är den-  
na sed såväl som mycken annan vidskeppelse  
för länge sedan slut. Ibland kunde det hän-  
da att det hördes något konstigt ljud i ett  
hus eller en gård: såsom en knackning på  
en fönsterruta eller en dörr, stundom hördes

det som om någon tog i dörrklinkan, stundom  
som om någonting uppe på vinden föll ner  
från sin plats, stundom hördes det liksom  
hästtramp eller något skrammet av red-  
skap. Dyliga ljud kallades "gefär", de  
troddes alltid vara förebud om sjukdom  
och död på ett ställe. Många tro så än i  
dag, då de höra något konstigt ljud, som  
icke kan förklaras, men som nog har natur-  
liga orsaker till sin uppkomst. Om land-  
hunden på ett ställe stod och tjöt i långa  
tider, sade man, att nu skulle någon dö på  
det stället. Så funnas det också förr i tiden  
och funnas väl ännu ett slags skalbaggar,  
eller kanske var det spinellar, som kallades  
för "dölsuren". De funnas väl antagligen till  
i nu dessa insekter, men det hemiska namnet

på dem hör man sällan. De höllo till inne i rummen i bristfälliga väggar i gamla hus. Dessa djur kunde frambringa ett slags underligt tickande ljud, ej olik en klockas tickande påstodo många människor som hört detta ljud. Dyliskt varslade alltid att någon snart skulle dö i släkten. Självt har jag aldrig varken hört eller sett dessa djur. De äro väl kanske ett slags fantasifoster såväl som mycket annat. I forna dagar fanns det ibland korpar härnere. Då någon av dessa stora svarta fåglar flaxade fram och tillbaka över församlingarna; troddes det att någon elak människa skulle dö här. Men det var väl bara de mest okunniga och vidskepligaste som trodde så. Ett säkert tecken om människors död hade man också i

fruktträden. Om ett fruktträd blommade om hösten så skulle det bliva stor sorg på det stället innan våren kom, då det blev trädets lagliga tiel att blomma. Detta tror man ännu i dag på sina ställen. Jag har flera gånger sett fruktträd blomma om hösten och egendomligt nog så har det alltid dött någon innan våren dörstades. Jag minns en villägare som var så glad över ett träd som blommade om hösten hos honom. Trädet som var en persika spatterast uppnått en vägg, var alldeles fullt av blommor, en riktig sevärdhet. Ägaren, som av en hjälphustru eller skurgumma rättare sagt, blivit upplyst om vad denna blomning betydde, skrattade hjärtligt åt detta skrock. Han var jälv i sina bästa år, vanligt frisk och stark, men innan nyår så dog han.

Th.  
Thyrtis hd  
H. Hammar

Uppf. Edvin Ekström

3780

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

21

Vid många gårdar och hus härnere växa ju ett eller  
1933  
något träd, som ägarena särskilt fäst <sup>sigt vid</sup>. Man  
kan godt kalla dem vårdträd, stundom äro de  
yngre, stundom mycket gamla träd. Förr i  
tiden trodde man om dylika träd att om de  
växte och frödadades bra så betydde det ly-  
cka, god hälsa och välgång för husets eller  
gårdens folk. Men om trädet växte mindre bra,  
vissnade eller skadades, så betydde det sjuk-  
dom, död eller ekonomiska bekymmer i den  
släkten. Härnere å sandmarkerna växer ju å  
stora fält endast ljung. Ljungen blommar ju med  
ljusröda blommor, men ibland fastän docke gans-  
ka sällsynt, kan man finna en ljung-  
tuva med vita blommor. Att finna en  
sådan vit ljungtuva, betydde förr i tiden  
sorg och död i den personens släkt. Ett senare

tidens varsel om död, är om det i ett begrafadt fä-  
re kommer en betan med rent vita blad. Det  
betyder död och sorg i den gårdens släkt. De  
vita bladen är en slags sjuklig företeelse  
hos betaplantan och man kan ju någon gång  
få så dylika betor. Om det nu händer nå-  
got dödsfall, så sättes detta väb i samband  
med den vitbladiga betan. Många männi-  
sker tro dock på detta varsel. Slut.

S. G. J.

Jag tackar så mycket för kronor 3,50 som jag emottagit.  
Jag förstår att Ni icke önskar flera folkminnesuppteck-  
ning av mig. Jag har dock gjort några flyktsuppteckningar  
över några saker enligt detta frågeformulär. Om det om dessa  
uppteckningar har jag redan skrivit på Eders papper och tillåter  
mig sända dem, kanske är det något i dem som passar Eders.  
De kosta ingenting. Övrigt material och knytt återlämnar.